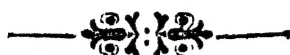

કૃષ્ણારામ ડરવિલ્લાસ.

રચનાર

કૃષ્ણારામ કાશીરામ.

ઝાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

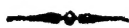
પટેલ જીરોભાઈ હીરોભાઈ.

નાના હાથીઅપરા.

અમદાવાદ.

શ્રી હવેલીમાં યુનાઈટેડ પ્રિન્ટિંગ અને
એ. કંપની "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
શુદ્ધોડગ્રાલ જંગારામે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૨. સને ૧૮૮૬.

૨૮૬૮

કૃષ્ણારામ ડરવિલ્લાસ.

રચનાર

કૃષ્ણારામ કાશીરામ.

છાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

પટેલ જોરાભાઈ હીરાભાઈ.

નાના હબીબપરા.

અમદાવાદ

મામાની હવેલીમાં પુનાઈટેડ પ્રિન્ટિંગ અને
૪૦ એ. કંપની "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૨.

સને ૧૯૮૬.

દોહરા.

જાંદગી થોડી જાંણવી, અમર ન રહેશો જોય.

ધન ધરણી પુતી તણો, ગર્વન કરસો કોય. ૧

વણ કારણ વણસાવસે, સમયક મૈનો જોડ;

હાંસી હર ધડીયે થશે, ઉભય લોકમાં તેહ. ૨

કો દાતા કો સુંદરે, કો ધની કો નિરધન;

ક્રમણારાંમ કૃત એ મલ્યાં, સંશય ન ધરો મંત. ૩

આશ્રય વીશે મનહર.

શોભા સદ ગ્રંથમાંહી સરસ જણાય જેની,
પંચમે પ્રમાણી પૂર્વ પુન્યથી ગણાયછે;
કહે કશ્ણારાંમ કવી આશ્રયને આપે હેવા,
જોરાભાઈ જાંખી જોતાં જરૂર જણાયછે. ૧

સુચના.

આ કાવ્ય ઘણા કાવ્ય કારક અને મનરંજન થાય
હેવી કવીશ્વરકશ્ણારાંમભાઈએ બતાવી અમોને અરપણ
કરીએ.

પટેલ જોરાભાઈ હીરાભાઈ

છપાવનાર.

ક્રષ્ણારામ ઉરવિહાસ.

પ્રકરણ ૧ લું.

મનખોધ—છંદ મનહર.

(કાતા માત્રા વગરનો.)

ભજ્યમન જગધર જરૂર સમય સદા,
વટછ વખત નહી અમર અધમછ;
જપ તપ જસ અમ કરે મન કરૂ કરૂ.
પસ્તઈ સતઈ નષ્ટ પ્રષ્ટ ક્યમ મધછ. ૧

કંભુ ઈષ્ટ કરે દ્રઢ બવ બવ મટ ત્યમ,
અવર ન ઉર ધર ઉધમ ઉધર ગઈ;
પણ અવણુ ન ધરૂ ભજન મદમ ભમ,
મદન જનક જન વદજ પ્રસન થઈ. ૨

કીરીટ મુકટ ધર નટવર ઉરવશ,
વાંણી વીમલની ફજ કપાનાધી આપજે;
કહે કંભુારામ શાંણા સજનને સારૂ કહુ,
તેઓ માંહી સકલ સંતાપને તુ કાપજે. ૩

કંભુ ચંદ્ર કપાકર કુંજ્ય વનમાં તે હરિ,
રાધા સંગ રમણમાં રાચી રહ્યા રંગમાં;
કંભુારામ તટી તને ઘન આલીંધીતો જ્યમ,
તેમ કંભુ રાધીકાને આલીંધીતા અંગમાં, ૪
યસોદાના આંગણામે વીચરી વાલો જે રહ્યા,

વળી વ્રજ વાંમા વ્રજમાંહી જોઓ ભાળવ;
 કૃષ્ણારામ એવા હરી ઉરમાં આનંદે ધરી.
 વાંણી વદ્ય વીમલ ખાંચો ન ખાસ બોલવે. ૫

પ્રકરણ ૨ જું

ખંભદેવને ઠપકા વીશે—રાગ મનહર.

ખંભદેવ ભુતલમાં ભાસે મુને એમ જાણે,
 વૃદ્ધ કેરો વખત વડીલ આપ આવીયો;
 ત્રણ યુગ કેરી ત્રી અવસ્તા તે તમારી ગઈ.
 કળીયુગ તમારું તે ચોથા પણુ લાવીયો. ૧
 ચોથાપણુ માંહી ચીત ચોકસ તે રેતુ નથી,
 ગાય કેરે ભેંસ તજે ઘડી ઘાલો ભુલમાં;
 માટે હાંથ હૈયા કેરી હાવે મુકો હથ થઈ,
 સ્મૃતિહીણ થઈ સાદ રજ રોજો ધુળમાં. ૨
 અન્યને તે સાંપો કાંમ કપણુ ન પામે દાંમ.
 આપ માલા ગૃહી કર માંહી ભળે રામને;
 સહને તે મુખ જોઈ સાધુને તે પીડા જોઈ;
 કહે કૃષ્ણારામ નાંખી દ્યો તમારા કાંમને. ૩
 ભુલ્ય ઘણી ભુતલમાં ખંભદેવ દીસે તારી,
 કાલા કપટીનાં ઘર ગગનમાં ગાજતાં;
 કૃષ્ણારામ રૂપ ગુણ ભર્યા જન ઝુંપડીમાં
 ધ્રુવેન અપાન તેની સાથે બોલે લાજતાં. ૪
 કુરૂપતે કાળીયાને ભેંસ આંજી ન જણાય,
 કાપેલ કુવાડે મુખ બોલતાં ન આવડે;

કળ્હારાંમ સુવીચારી વીધીયે તે વિત્ત આપ્યું,
 આંખે નહી દીઠું હથે આંપી આપ્યું પાવડે. ૫
 વીધી બુદ્ધ્યા વીચાર્યું ન વાંકતો વડો દીસેછે,
 કપણુતે કાળા મુખ વાળો સોને મડે તે;
 કળ્હારાંમ કલડાના યુંધાસમ દેહ દીસે,
 કોયલાની કોટડીથી સોપ્યા નહી જડે તે. ૬

પ્રકરણ ૩ જું

વડા સાથે વૈર વિશે—છંદ મનહર.

વડા જન સાથે જ્યારે વેરનો વધારો થાય,
 સજ્જન તે થાણા તારે થાય તેવું સાંભળો;
 મુડી વચ્ચે સોપારીને છછુંદર સાપે ગૂહી,
 જોગ લેતો મરે છોડયે થાય સાપ આંધળો. ૧
 વેર કેરે જરે નહી જાય તે જરે જાણો,
 ઉર કેરા વેરનો તે જાય નહી આમળો;
 કહે કળ્હારાંમ કવિ કૃતિ કરી નડે કેવી,
 આંગળી મુજીને પછે થાય મોટો થાંભળો. ૨
 વાંક જો વડાનો હોય વેર ન વડાશું કરો,
 જળરાની સાથ જરે ખાય તો મરાય છે;
 કળ્હારાંમ ઉરમાં વીમાંસવું પછીથી પડે,
 વડા કેરી વાંચ્યે જ્યારે ડડકી ડમાય છે. ૩

પ્રકરણ ૪ થું.

સાચાઈ વીશે—છંદ મનહર.

સાચાનેન આંચ લાગે જીહાનો ન બચ ભાગે,

સોનાને ન સ્યામ લાગે પીતળ કટાય છે;
 કળ્ણારામ કત્ય કયાં પુકળથી પુક ગૃહે,
 પોતા કેરૂં પાપ તે પોતાને પછેં આપે છે. ૧
 સન્નન સોનાને શ્યામ અડે નહીં આંખે જીવે;
 અગ્ની ન કોઈ દીન ઉધઈ ન લાગતી;
 કહે કળ્ણારામ સત્યવાદી કદી હારે નહીં,
 શું થયું દશા જો કદી આવે તેની ભાગતી. ૨

પ્રકરણ ૫ મું.

અન્યને આળ વીશે—રાગ મનહર.
 કેરડાના વૃક્ષને તે પત્ર નહીં આવે તેમાં,
 વસંત રત્નનો તેમાં દોશ કેમ કાઢાવીયે;
 ઉલુકને અરણનો ઉજ્જસ ન બાસે તેમાં,
 સુરજને શીર તેનો દોશ કેમ લાવીએ. ૧
 ચાત્રકાના મુખ માંહી ન પડે વૃષાનું વારી,
 મેઘ તણો દોશ તેમાં કહો કશો કા'ડીએ;
 કહે કળ્ણારામ તેમ ભવીશ્યમાં લખ્યું થાય.
 અન્યને તે કોઈ દીન દોશ ન ચડાવિયે. ૨

પ્રકરણ ૬ મું.

વિદ્યા વીણના જીવતર વીશે—મનહર.
 વિદ્યા વીના જન કેરૂં જીવતર જાણો કેવું,
 જ્ઞાન પુંછ સમ સૃષ્ટિ માંહી તે જોભાયછે;
 જ્ઞાન પુંછ મક્ષીકાના દંશને ન દુર કરે,
 વળિ લાજ લાવી જીવે અપાન ઢંકાયછે. ૧

સ્વ તાણુ સ્વજન કેરું રક્ષણુ ન થાય તેથી,
પછી તેના બલિબ્યમાં લખ્યું તેમ થાય છે;
કહે કબ્જારાંમ તેમાં ફેર કાંઈ દીશે જીવે,
વિદ્યા વાળા જનને ત્રીલોચન લખાય છે.

પ્રકરણ ૭ મું

આત્મદોશ દેખે નહીં તે વિશે—મનહર.

આત્મ દોશ દેખે નહીં પર દોશ દેખે ધણો,
જેમ અંતરમાં વાહાણું લામે બાળ આપણું;
કહે કબ્જારાંમ પગ તળે ઘુણી બળે તોપે,
આંગળી કરીને અત્યનું દેખાડે તાપણું. ૧
મોટા મન ધાર્યું કરે આપણાથી તે ન થાય,
મોટા કેરું કહ્યું કરી દીન તે ગુજરીયે;
કબ્જારાંમ કબ્જાજીયે ગીરી ધર્યા કર પર,
વળી વ્રજમાંહી મોહ્યા વ્રજ કેરી નારીયે. ૨
કઠોર બાપણ કરી કોઇને જે દુઃખ દેવું,
વળી સમજે ન મુંઢ પરાયો કે આપડો;
કબ્જારાંમ તોયે પણ મોટા મન એમ ધારે,
વાયસછે વાંણી ક્યાંથી લાવે બીજી આપડો. ૩
ઉલટુ તે ઉલટથી જાંધા ઉર વાળો બકે,
બુદ્ધિ બીજી લાવે ક્યાંથી હાટમાં વેચાયછે ?
કહે કબ્જારાંમ દુઃખ સજ્જન ન માંને તેનું,
કાગડાના કુળમાં તે ક્યાંથી હંસ થાય છે. ૪

પ્રકરણ ૮ મું.

શાહુકાર આશામીને દુઃખ દે તે વીશે—મનહર.

શાહુકાર યઈ ધીરે દ્રવ્ય કોઈ આશામીને,
કરે ધુજ્યધાંણી તેને ધારે પછી તોડવા;
કહે કબ્જારાંમ તેને કુળ માંહી કેવા કહે,
ઉગ્યો વંદાવન માંહી પક્ષાંકુનો છોડવા. ૧
દરે દરે માંહી નથી નીપજતી ધુપ જોની,
કોઈ દરે વ્યાધ વસે તેતો ડસી ખાયછે;
કબ્જારાંમ લંપટને લાંચ ધણી ધાંચ ધાલ,
કોઈ દીન શેર સીર સવાશેર થાયછે. ૨

પ્રકરણ ૯ મું.

વાંકા દીન વીશે—મનહર.

વાંકા દીને વાડમાંથી કાડીને વીધાતા મરે,
વળી એક આંખ્ય વાળાની તે આંખ્ય જાયછે;
કબ્જારાંમ કષ્ટ કેરી કષ્ટે લાલ્ય ઓલવતાં,
હુતાશન માંહી વારી ધૂત સમ થાય છે. ૧
મૂઠ વાંકે ફાંચ કાહાડે સાલનો પ્રવેશ થાય,
બકરીને કહાડે ત્યારે ઊંટ પેથી જાય છે;
કબ્જારાંમ વાંકા ગ્રહે ઓચીંતી આવીને પડે,
કોટડીમાં ચીત્ર કેરો વાધ ચીરી ખાયછે. ૨
વાંકા દીને વાલ્યમાંથી વા'લાં સઉ વેરી થાય,
પક્ષ્તામાં પાકુ દેવા પરાયા ન ખુટતા;

કબ્જારાંમ દાઝ્યાપરે વાંકા દીન ડાંમ દેછે,
સાત સાંધવાને. જતાં જોના તેર તુટતા. ૩

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પાંશરા દીન વીશે--મનહર.

પાંશરે તે પાડા દુઝે મહીસા વકિ વહુકે,
ભાગ્યશાળી જનને તે ભુતાં રળી આપતાં;
કબ્જારામ વાંકા દીને વાંકુ જન કેરે થાય,
કોથળીએ કરે ધાલે કરડેછે સાપ તાં. ૧
સીસુ કેરો સાથ મળી તક ન પીવાય ક્યથિ,
અન્ય મુવા થકી આપ સ્વર્ગમાં પોઆયછે !
કહે કબ્જારાંમ હૈયું બાજો તેથી હાથ બાજો,
દરજીયે સુધ થકી સાપ ન મરાય છે. ૨

પ્રકરણ ૧૧ મું.

અન્યાયના દ્રવ્ય વીશે--મનહર.

અન્યાયનુ ઉતપજ દ્રવ્ય દસ વર્ષ રહે,
વર્ષ અગીયારમે તે જાય મુળ કાડીને;
કહે કબ્જારાંમ દુધ કેરા દુધ માંહી વસે,
પાંણી કેરા પાંણીમાં પજે તે પંચ પાડીને. ૧
વડાને ન વેર કરી વડવું ગરીબ માયે,
અહંકારે એમ ધારી એશું કરનાર છે;
કહે કબ્જારાંમ મધુસુદન દીસે છે હરી,
હીકરી તે જીવો દીસે કુંબ કેરો કાર છે. ૨

પ્રકરણ ૧૨ મું.

વગર વીતના જન વીશે—મનહર.

મર્ય વીના ગુણહીણ કહે લોક ગેંગલો ને,

ગર્ય મળે લોક કહે વડો શેઠ ગંગણ;

કહે કબ્જારાંમ બારે નામ દ્રવ્ય કેરૂં દીસે,

ગર્ય ગયે પાછા લોક કહે ગેંગો જંગણ. ૧

ધન વીના ધરણીમાં ધુળ મળ્યું ધારો જીવ્યું,

લોક માંહી લેખું નહી વળી કહે બાપડો;

કબ્જારાંમ સગાં તેનાં સંતાધને તેથી કરે,

અવર તે ક્યમ કહી બોલાવશે આપડો. ૨

પૈસાવીણ પક્ષ નહી મીત્ર નહી માંન્ય નહી,

મોટમનું મુળ તેતો માયા માંહી જાંમતું;

કબ્જારાંમ હલકામાં હલકો તે વીત વીના,

તણ કેરૂં મુલ તે મનુજ્ય નથી પાંમતુ. ૩

પદ્મશા વીના પુંડ નહી પૈશા વીના પાળે નહી,

પૈસા વીના પુછે નહી પૈશ પુંડ યામ છે;

કબ્જારાંમ પૈશા વીના પાંમર ગણેછે પુંડે,

પૈશા વીના પડાય ત્યાં પરાયાં પડાયછે. ૪

છપો.

વીત વગરનો જન, દાંમણો દેહે દીસે;

વીત વગરનો જન, મન હમેશાં હીસે.

વીત વગરનો જન, તનને તાડે રીસે;

વીત વગરનો જન, દીન બોલેથી બીસે.

વીતવીણ વસમુંછે સદા, સંસારે સુખ નહી મળે;
કહે કૃષ્ણારામ કોઈ કાર્યમાં, વીતવીણ દીન કંઈના વળે.

પ્રકરણ ૧૩ મું

પૈશા સરખી ચીજ, પાંમરને પંડીત કાઢાવે;
પૈશા સરખી ચીજ, નીચ ગંગામાં નાહાવે.
પૈશા સરખી ચીજ, રાજ્ય રૂડાને લાવે;
પૈશા સરખી ચીજ, ધીજને દુર કરાવે.
પૈશ પંચ પ્રમાણતા, પૈશ પટલૈયો કરે;
કહે કૃષ્ણારામ પૈશા વીના, ડાહ્યા જન ગાંડા કરે.

મનહર.

પૈશાવીણ પોલ કહે પૈસા વીણ ગોલ કહે,
પૈશાવીણ છોલ કહે પૈશ પાણી પાય છે;
કૃષ્ણારામ પૈશ ગુણ પાપીના પળાય ઘણા,
પૈશાવાળા પાંમરના ગુણી ગુણ ગાયછે. ૫

છપો.

પૈસો હોય ને પાસ, દાસ સુખ આગળ રહેછે;
પૈસો હોય ને પાસ, આશ કરી ગુણી ગુણ કહેછે.
પૈસો હોય ને પાસ, ત્રાસ મન શત્રુ પામે;
પૈસો હોય ને પાસ, વાસ વગડામાં જામે.
પૈસે ગજ ગરય ઘોડલા, પૈસે પાલખીયો મળે;
કહે કૃષ્ણારામ પૈસા યકી, સ્વર્ગમાંહી સુખથી પળે.

પ્રકરણ ૧૪ મું

સઠને શીખામણુ વીથે—મનહર.

શાસ્ત્રકેરી વાત કોઈ સજ્જન સઠને કહે,
 દોથ કાહાડી કેનારના સાંમાં માંડે સીંગણાં;
 કબ્જારાંમ ઊંધા ઉરવાળો જન સમજેશું,
 કહે કાળા મુખ કેરો પોથીમાંનાં રીંગણાં. ૧
 બધીરને શંખનાદ સોહામણો લાગે નહી,
 આંધળાને દીપ નહી જીવે કાંઈ કાંમનો;
 કબ્જારાંમ સઠને મુસંગનો તે રંગ નહી,
 વીધીયે લખી બગાડ્યો છઠી કેરા ઠાંમનો. ૨
 ઉલટુ તે ઉર માંહી ઉલટયી આંણી બકે,
 મુલતાની સમજણુ સમુજમાં વીસરે;
 કબ્જારાંમ નેતરાં તે કોઈ દી ગળામાં પડે,
 તારે જાણે પોલી કટિ પુરણુ આ નાસરે. ૩

પ્રકરણ ૧૫ મું.

શત્રુનો સંગ ન કરવા વીથે—મનહર.

શત્રુ કેરો સંગ શાણા સજ્જને કરવા નહી,
 શત્રુકેરા સંગથી તે સારો સંગ સાપને;
 કહે કબ્જારાંમ સાંપ કરડે છે એકવાર,
 અરી ડસી કોટીવાર પ્રાણુ લથે આપનો. ૧
 સોજ્ય કેરા સાપને તે કરડતાં વાર નહી,
 બાપ્ર વસે પડોથ તે પુઠને તકાસવો;
 કહે કબ્જારાંમ તેમ દુરિજન ઘાવ સાંધે,

ગફલત કેરો બાઈ નથી રહ્યો વાસતો. ૨
 મુત ધણા કેડી પડે હનુમાંન હડી કાડે,
 મંઝાર તે મુથકને આંખ્ય ફાડી ખોળતા;
 કહે કબ્જારામ જર કાવે માંખ્ય જ્ઞેન ઘેર,
 તેને ઘેર જન જાય આવે રાખ ચોળતા. ૩

પ્રકરણ ૧૬ મું.

રાડ્ય રળીયારી નહી તે વીથે—મનહર.
 રાડ્ય રળીયારી નહી દેવને ન કાવે જીવો,
 છાણે વીંછી ચડાવીને વેર ન વધારશો;
 કહે કબ્જારામ વેર વીથને હલાવશોતો,
 જ્વાળા લાગે જંપાઈને સ્વરગ સધારશો. ૧

(મોટા બરોબરી ન થાય તે વિશે.)
 કેડીની તે કળા લેઈ કાકડીયો કળા કરે,
 કહે કેડી કળાસમ કાકડીયે થાય છે ?
 કબ્જારામ તેમ ચહે ગુણી સમ ગુણ હીણ,
 મુરખ તે ચોર સાથ ચણા જ્યમ ખાય છે. ૨

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ઈશ્વરે અકલ અંધારામાં વેંચી તે વીથે—મનહર.
 ઈશ્વરે તે અકલને વેંચી જો અંધારા મહિ,
 એક થકી એક જાણે અધીક તે આપીછે;
 અકલનો અધરો ન પૈસો કેરો પુરો નહી;
 કબ્જારામ કબજાની માયા કેવી બાપીછે! ૧

પ્રકરણ ૧૮ મું.

દ્રવ્ય વાળાને દાંન ન આપતા વીશે—મનહર.
 કીચ થકી કીચ કસો ઘોવાયો ન દાંસે ક્યર્જી,
 પુત્ય કરે પાંમરને ક્યર્જી પુત્ય થાય છે;
 કાણારાંમ તેમ દ્રવ્ય વાળાને જે દાંન દેકુ,
 રક્ષા માંહી ધૂત હોમ્યું વૃથા જ્યમ જાયછે.
 પારસ માહા મણી મળેથી જીવે પીડા જાય,
 ખોટાં કાચ કીડીયાંથી કષ્ટ ક્યાંથી વામીયે;
 કહે કાણારાંમ કાણુ વિના અન્ય જાતવું તે,
 કુશકાને કરેથી કણુ ક્યાંથી પામીયે.

પ્રકરણ ૧૯ મું

ગુણમાં ગુણી ન ઓળખાય તે વીશે—મનહર.
 વ્યંડલના વંદ થકી વંશની ન વૃદ્ધિ થાય,
 ગોવાળના ટોળા માંહી ન્યાય કસી થાયછે;
 કાણારાંમ ગુણી વીના ગુણી ઓળખાય નહીં;
 ઝવેરી વીના તે રત્ન ક્યાંથી ઓળખાયછે ? ૧
 હીજડાને ટોળે જેમ હાર જીત હોય નહી,
 ઉભય તેવામાં થકી પ્રજા ક્યર્જી થાય છે;
 કાણારાંમ ગુણીને તે માંજ મુરખામે નહી,
 સઠ કેરે મન કહેા સાધુ પરખાય છે ? ૨
 ઉલુકના કુળમાં તે ઉજેશ ન ઉર કોને,

બધીરના કુળ માંહી ગાય ન જણાય છે ?
 કબ્જારાંમ કપંણના કુળમાં દાતાર નહી,
 કેરને કેળાં કોઈ દશમાં તે થાય છે ? ૩
 ગુણી માંહી ગુણી ધણો ગુણવાન થાય સહી,
 ગોવાળના ટોળા માંહી ગોવાળ સરાય છે;
 કબ્જારાંમ પ.શાણમાં હીરો તે પાશાણુ જોવા,
 શાના કેરા શંગ માંહી માહા મુલ્ય થાય છે. ૪

પ્રકરણ ૨૦ મું.

કર્મે લખ્યું થાય તે વીથે—મનહર.
 જે દીનેથી જનેતાના ઉદરમાં વૃંદ જન્મ્યું,
 તે દીનેથી દીન તેના સધળા નીમાયછે;
 કહે કબ્જારાંમ કેવી રચના છે દૈવ તણી,
 વ્યાધી મૃત્યુ સુખ દુખ ત્યારથી લખાયછે. ૧
 નીજ કેર વદન તે વક હાય જોની ધણું,
 દરપણુ સાર તેનો દોથ ન ચડાવીયે;
 કબ્જારાંમ દત વીના ફળ કાંઈ પાંમો નહી,
 ક્યાંથી મણી મોતી માળા સોનેથી મડાવીયે. ૨

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પ્રભુ પુરં કરે તે વીથે.—મનહર.
 કીડીને તે કણ મળે હાથીને તે મણ મળે,
 પ્રભુ પુરં કરે પ્રાણી સકળનું ધારણે;
 કબ્જારાંમ સકટનો બાર જ્યમ સ્વાંન વહે,

એવું મન થાતાં માંહી સદા તમો વારળો. ૧

હાય હાય કરે તેને ઘેર હાય હાય રહે,

સંતોષીને સુખ એમ સદાય તે ભંજીવું;

કબ્જારાંમ કબ્જા કેરું નિશ્ચય થાય નીશદીન,

કટી કસીને તે ક્યમ આપણે તાંણવું. ૩

અજગર ઉછમ કરેછે કશો કાંઈ કહો ?

પંખી થકી કાશદ પાછુ તે કાંઈ થાય છે ?

કબ્જારાંમ હરી પૂર કરે પ્રાણી કેર પોતે,

કાષ્ટ કેરા કીડને તે પાણી કોણ પાયછે. ૩

પ્રકરણ ૨૨ મું.

ગત અવસર મળે નહીં તે વીશે—મવહર.

ગત અવસર મળે નહી ફરી કોઈ દીન,

વેવા વીતે મોડને તે મુકવાનો યાંબલે;

કબ્જારાંમ કામ અણી બણસાચી કાડી લેવું,

ગત પ્રાણ આવે નહી ફાવે તેમ સાંભળે. ૧

ખોળા કેર આવું તણ દુર ખાવા ધાવું નહી,

પોતા કેર પડ્યું મુકી પારકે ન ધાવુંજ;

કબ્જારાંમ ઉછંગના પુવને તે દુર કરી,

ઉદરના ગર્ભનું તે સુખ ક્યમ સાહાણુ. ૨

પ્રકરણ ૨૩ મું.

આત્મદોશ ન દેખવા વિશે—મનહર.

જનતનો અમાર પરને તે ઓડ ઓડ કરે,

આંમડાનો અંથનાર અગુરોઈ દાખવે;

કહે કબ્જારાંમ પૂર અપાંત તે ધુવે નહી,
 શું થયું વાયસ પેઠે બોલી એવી રાખવે. ૧
 અવરની વાત વણી વધારે કરે જે ધણી,
 કોઠી ઘોષ કાઢવતે કર માંહી કાઢાડવો;
 કહે કબ્જારાંમ મજે માયાનો તે કોષ દીન,
 નીંદા કેરો અવજો તે ખાવો કાઢે લાડવો. ૨
 અવરને એમ કહેવું વાંમા તારી વાંકી ચાલે,
 આપણી તે હોય જોની વાડ્યપર ચાલતી;
 કહે કબ્જારાંમ પુઠ્ય પોતા કેરી પેજે નહી,
 પોતા કેરી પેજે નહી પરાયાની સાલતી. ૩

પ્રકરણ ૨૪ મું

મુર્ખને શીખ લાગે તે વીથે—મનહર.

મુરખને શીખ નહી લાગે લાખો વાર કહે,
 પાંણી થકી પથરો તે કહો શું બીજાન્ય છે;
 કબ્જારાંમ સીખ સુગરીયે વાંદરાને દેતાં;
 ઉલટું તે સુગરીનું ઘર બંગ થાય છે. ૧

પ્રકરણ ૨૫ મું.

કૃપણ વિથે—મનહર.

ભણેલાના સાથ માંહી અભણ દીસેજો જ્યમ,
 દક્ષ કેરી પ્રીત માંહી મુર્ખ નથી લોભતો;
 કબ્જારાંમ દાતારના સંઘમાં કૃપણ કેવો,
 જેમ હંસ પ્રંદ માંહી વાયસ ન શોભતો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

કબ્જ ભક્તી વીથે—મનહર.

કબ્જ ભક્તી અભાગ્યને ભાગ્ય વીના ક્યાંથી મજે,

શ્યજ વીના તર જીવો દીસે કંઈ જામતું;
 કબ્જારાંમ હરીરસ સીંહણનું પય જ્યમ,
 સોના કેરા પાત્ર વિના સ્થિતિ નથી પામતું. ૧
 સ્વર્ગનાં લક્ષણુ વિશે.

કરે જ્ઞાન ભોજન તે ભુતળમાં ભાવ ધરી,
 પુજન તે પ્રભુ કેર કરે ઘણી પ્રીતથી;
 પુન્ય પર પ્રીત ધરે મુખથી મધુર વદે,
 કબ્જારાંમ કે'વો સ્વર્ગ વાસી એવો રીતથી. ૧

પ્રકરણ ૨૭ મું.

નર્કના લક્ષણુ વીશે—મનહર.

ક્રોધ અતી ઉર ધરે કઠોર ભાષણુ કરે,
 વળી દરીદ્રતાને સ્વજન સાથે વે'ર છે;
 નીચનો પ્રસંગ કરે કુળહીન સેવા કરે,
 કબ્જારાંમ તેતો નર્કે જાય કાળો કેર છે. ૧

પ્રકરણ ૨૮ મું.

વાગે તેને પીડ્યા વીશે—મનહર.

વાગે તેને પીડ્ય પડે મરે તેને બીડ્ય પડે,
 મળે તેને સોને મડે કુળજો દમાય છે;
 કબ્જારાંમ કોની હાંસી કુડા દીનમાં ન કરો,
 મંત્રારના હસવાથી મુષક મરાય છે.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

સકર્મી વીશે—મનહર.

સકર્મીની સોડ્ય મરે અકર્મીની માડી મરે,

રાંકની ન રોડય ચાલે રાય છતી જાય છે;
કષ્ણારાંમ ક્યો કત્ત પુરવનાં મળે સહી,
ભવીશ્વયી બુદ્ધી આડી અવળી ન જાય છે.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

અળનો ગુણ—મનહર.

પરના તે હીત માંહી અળ કેરી હાંની યાય,
પરના તે હાંની માંહી અળ હરખાય છે;
કહે કષ્ણારાંમ મળતરે માંહી જીવો જ્યમ,
રેત માંહી તેલ નહી પીતે અમ જાય છે,

પ્રકરણ ૩૧ મું.

મારા નરતા ભક્ષણ વીથે—મનહર.

કુરૂપ સગુણ ઢાંકે દીપ ઢાંકે તીમીરને,
જેવું જન ખાય તેના તેવા ગુણ યાય છે;
કહે કષ્ણારાંમ માંસ મદીરાનો અહારી જન,
ક્યાંથી લક્ષ્મી વર કેરા ચરણે લોભાય છે? ૧

પ્રકરણ ૩૨ મું.

આત્મા ભીજ કરી જોયો તે વીથે—મનહર.

તજ માંહી તેલ રહે પુષ્પમાં સુગંધ રહે,
કાષ્ટ માંહી વનિહ રહે પય માંહી ધૂત છે;
કષ્ણારાંમ આત્મા એમ દેહ રૂપ ભાસે તેને,
ભીજ કરી અવીનાસી જીવો ન તો મનછે,

પ્રકરણ ૩૩ મું.

માન્ય વીથિ—મનહર.

અધમ તે ઇછે ધન મધ્યમ તે ધન માન્ય,
 ઔતમ તે ઇછે માન્ય એકલાને જાણુજો;
 કષ્ટારાંમ માહા ધન માન્ય એ મનુશ્યને તે,
 અહીં માન્ય તેને માન્ય રૂઝે ઉર આણુજો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

શાન્તિ વીથિ—મનહર.

શાંતી તુલ્ય તપ નહી તૃષા જેવો બાધી નહી,
 વીદ્યા કાંમ ધેનુ વળી ઉર માંહી આણુજો;
 કષ્ટારાંમ સંતોષીના સમ સુખ બીજુ નહી,
 ધર્મ થકી દયા મન સદા મોટી મન જાણુજો. ૧

પ્રકરણ ૩૫ મું.

કંપણના દ્રવ્ય વીથિ—મનહર.

કંપણને દ્રવ્ય કેરો ઉપભોગ જુવો જ્યમ,
 કડછી તે કડી કેરા સ્વાદને ન જાણુતી;
 કષ્ટારાંમ સાકરની ગુણ્ય ગ્રહી ગધીડીયે,
 સ્વાદ ગુણ બીચારી ન જાણે ભાર તાણુતી.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

વીચાસધાત વીથિ—મનહર.

કુવે મેલી વરતને વાહાડી જે વડાઇ કરે,
 વળી જળુ કરી કોઈ જાનને જો છેપરે;

કહે કબ્જારાંમ કત્ય કરડે તે કોઈ સમે,
નારને પુકીને કોઈ દીન પેર વતરે.

૧

પ્રકરણ ૩૭ મું.

કબ્જવગર ભાઈયોમાં રહેવું તે વીથે—મનહર.
જે વનને બાધ બાળ નીશદીન સેવી રહ્યા,
તે વનમાં ફળ ફલ ખાઈ સુખ માંણવું;
કબ્જારાંમ તેમાં વસવું તે સાર સમજની,
બંધુ માંહી ધન હીન ધીક જીવ્યું જાણવું.

૧

પ્રકરણ ૩૮ મું.

એક એકના દેશ વીથે—મનહર.

મુશ્કેલ તે પંડીતનો દેશ કરે દ્રષ્ટ જીવો,
અધન તે માહાધન કેરો દેશ આણતા;
કબ્જારાંમ સુભગાનો દુરભગા દેશ કરે,
એવી રીતે મુઠ મન મોટમને માંણતા,

૧

પ્રકરણ ૩૯ મું.

પ્રભુ પળમાં આણે તે કરે તે વીથે—મનહર.
તણનો તે મર થાય મર કેર તણ થાય,
હોય તેનું જાય વળી જાય તેનું થાય છે;
કબ્જારાંમ પળ માંહી પ્રભુ આણું પોતે કરે,
કંકરનો ગીરી, ગીરી કંકર જે થાય છે.

૧

પ્રકરણ ૪૦ મું.

પોતાના ધરમાં સુરાઈ વીથે—મનહર.

આપણી તે શરી માંહી ધાંન શેર સમ થાય.

મંઝાર મંદીર માંહી અગેંદ્ર ને થાય છે;
કબ્જારાંમ ઘર કુકડા તે ઘર માંહી લવે,
સમથેર સભા માંહી સદ્ય વખણાય છે.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

અક્ષદેવે જોઈએ તેમ આપ્યું નથી તે વીથે—મનહર.

સોનામાં સુગંધ નહી શરડીને ફળ નહી,
સુખેડના વૃક્ષને તે ફલ નથી આવતું;
વીદ્યાનને વિષ નહી નૃપ ધણુ જીવે નહી,
કબ્જારાંમ વીધીયે ન આપ્યું કંઈ કાવતું.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

કોઈની ચડતી કળામાં પગ દે તે વીથે—મનહર.

વેતિ નીકે પગ દેછે ગરીબને ગાળો દેછે,
રાંકને રંઝાડવાને પડે પોતે સાંસરો;
કહે કબ્જારાંમ કુળ માંહી તે કસુત કેવો,
બોરડીનો કાંટો એક વાંકો બીજો પાંથરો.

પ્રકરણ ૪૩ મું.

ગરીબના બગાડવા વીથે—મનહર.

ગરીબને વીત્ર કેરી વ્રતીયોને છેદે મુંદ,
વળી સુરો સંત સાધુ જીવારને ટાળવા;
કહે કબ્જારાંમ વાડ્ય નખળીયે છીંડું પાડે,
કપડા છે કર બોરડીને જાળે ધાલવા.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

પોતાની મોટાઈ વીશે—મનહર.

આપ માંન્ય ઝંચુ કરે પર માંન્ય નીચુ ધરે,
ધારે પરાયા મરોડને તે મુઠ મોડવો;
કહે કળારાંમ કુળ ઇકોતેર જોખ્યાં વળી,
જાણે ઉગ્યો તુળસીમાં ભાંગ્ય કેરો છોડવો.

પ્રકરણ ૪૫ મું.

માંણસમાં એકુપણુ ગુણુ જોઈએ તે વીશે—મનહર.

કેતકી તે કાદવમાં કાંટા વાળી થાય કહુ,
વળિ વઠ વદનને વીશે ધર વાસ કરે;
કહે કળારાંમ પણ સુગંધ એ ગુણુ ગૃહી,
માટે લોકો લાખો ઘણી પ્યારી કરી પાસ ધરે.

પ્રકરણ ૪૬ મું.

મુર્ખ વીશે—મનહર.

મુરખને સંઘ કેરો રંગ નહી લાગે જીવો,
દધ ધોયા કોયલા તે ઊજળા ન થાય છે;
કહે કળારાંમ કાળે કાંમળે ન ચડે રંગ,
સડ કેરા સંઘ માંહી માલે મુળ જાય છે.

પ્રકરણ ૪૭ મું.

જીડય ન નભાવા વીશે—મનહર.

જીડ જોલી જર કરે ચોરી વળી પાપ કરે,

તેને યમરાય દુત્ત રણ માંહી રોજશે;
ક્રૂણારાંમ જીવ્ય કેરો આપુરદાં એક પળ,
પછી તેનાં પાપ મડી મોભિ ચડી બોલશે.

પ્રકરણ ૪૮ મું.

દેશ વીશે—મનહર.

દેશ કરે પોતાનો તો પોતે મૃત્યુ પામી સહી,
પર કેરા દેશમાં તે જોનિ દ્રવ્ય જાય છે;
નૃપ કેરા દેશમાં તે સ્વદેશનો નાશ થાય,
ખાંભણના દેશથી તે કુળ ક્ષય થાય છે.

પ્રકરણ ૪૯ મું.

દુરીજન સજ્જન થાય તે વીશે—મનહર.

સુણો શાંણા દુરીજન સજ્જન કરવા કેરો,
ઊપાય તે અવનીમાં એકે નહી કાવીયે;
કહે ક્રૂણારાંમ ધ્રુવે અપાંત હજાર ફેરા,
તોયે અન્ય ઇંદ્રી સમ શ્રેષ્ઠ ક્યમ કાવીયે.
શ્રી ક્રૂણુ ભગવાંત મથુરાં ગયા પછી રાધીકાના
વીયોગથી વીરહાતુર થઈને રાધીકાની તારીક
કરેછે તે વીશે ગરબી ૧ લી.
સોહવાતુ નથી પ્યારી મુને નીશ દીન,
તલખુંધું જ્યમ જળયો વપ્પુકુ મીન. સોગટેક.
વામુકી સરખો અંખોડલો તાહરો,

તે માંહી સોભિ સૈથો સીંદુરે સારો;
 કપોળે અર્ધ ચંદ્રનો ચળકારો,   સોવાતું ૦ ૧
 ધનુષ સમ ભૂકુટી ભુરકીયે ભરી,
 કપાળ કેસર આડ્ય સુધારી કરી;
 દૃષ્ટીરે મારી તણ ખીંડુ માંહિ ઠરી,   સોવાતું ૦ ૨
 મૃગ નયની તે મુખકુ મુને દરસાવ,
 ખીંખા ધરી તું કાંઈરે સંદેસો કહાવ;
 ચંદ્રાનની તે અલગો કર્યો શું ભાવ,   સોવાતું ૦ ૩
 નાસીકા સુક ચંચ સમી જેની,
 વાંછના ઉર અળગી ન થાય તેની;
 નથી ગમતુ ધીરજ ધર સૈની,   સોવાતું ૦ ૪
 હસ્તાં જેને ખંજન પડે ગાલે;
 તેજ પ્રીયા વીના ધટીયે નહી ચાલે;
 વારે વારે જે મારા સાંચું ભાળે,   સોવાતું ૦ ૫
 ઉભય કર ગજ સુંઠ સમ શોભે,
 ચુડલે ચોપ ચળકેથી મન લોભે;
 રદ્ય જેનુ મુજ નેત્રને થોભે,   સોવાતું ૦ ૬
 કંચુકી પર હાર હેમે જડીયા,
 તે હાર મારા ઉર માંહી મડીયા;
 તે આજ મારે માં વાસાથે પડીયા,   સોવાતું ૦ ૭
 ઉદર પોયણ પાન સમું જેનું,
 પાંમીશ ક્યારે દરશણ હું તેનું;
 મુખ નિહશું ક્યારે મીથ કરી શેનું.   સોવાતું ૦ ૮

ઝંઘા જોઈ કદળી બળે રીશે,
 તે મેવાશૈણને જોઈશું ક્યે મીશે;
 અરે આ માર મન મળવા હીશે, સોવાતું ૦ ૯
 પલક મુને કલપ શમી વીતે,
 તો દીન નીશા કાહાડુ કેઈ રીતે;
 ભાળવાનું મારે રહું ન કોઈ ભીતે, સોવાતું ૦ ૧૦
 ઘડીયે મુને ઘરમાં નથી ગમતુ,
 પ્રહ કુખ માર તુજ વીણુ નથી સમતું;
 વીયોગ કુખ મારું નથી ખમતુ, સોવાતું ૦ ૧૧
 મેળાપ મારો મેલાં કરશે ક્યારે,
 કહેછે કબ્જારાંમ હરી જ્યારે;

વ્યાકુળ થાય પ્રાણી પશુ તારે, સોવાતું ૦ ૧૨
 કબ્જુ રાધીકાની તારોફ કરેછે તે વીશે લાવણી.
 આવી બારણે ઉભી રે'તી, ચંદ્રવદન એ મૃગ નયની;
 નીશાં ભુવનમાં ભાર ભરેલી, સોભીતી યૌવન વયની.
 કાંમ કટાક્ષની માંય ભરેલો, નેત્ર નચાવી કીકી કસે;
 ભૃકુટિમાંહે ભુરકી ભરીને, સ્નેહ સીંધુની માંહ વસે.
 અધર દબાવી તન કંપાવી, કુચ મંડળને કંપાવે;
 મધુર મુખથી હાસ્ય કરીને, નેહ નેણનો થંભાવે.
 હાવ ભાવ કટાક્ષે કરીને, માહા મુનીનાં મન ચળે;
 નેત્ર ઉભયની કીડા જાંણે, વસંત કામને આવી મળે.
 હેમ વરણ સર્વાંગે શોભે, શોભીતા સણુગાર ધરી;
 હસતાં ખંજન ગાલે પડતાં, કેશર આડ્ય કપોળ કરી.

કટી લંક ન કલંકી કેરો, મનમથને તે લોભાવે;
 પાથે પીંજનની કીંકણીયો, વંદ મળી મધુર ગાવે.
 સુવાસ અંગના સમીર થકી તે, સટપદ આવી ગુંજ કરે;
 ભ્રમર સ્નેહનો સીંધુ ઉલેચી, એ વામાને અંગ ભરે.
 ધન ધટામાં દામની ચમકે, તેમ અંગ ચારમાં ચળકે;
 મેરું કંગન કરમાં ગરજે, મધુર હાસ્યથી મુખ મળકે.
 સરવાંગે શણુગાર સોભતા, કનક લતા જ્યમ જુકી રહી;
 કંઠ કોકીલા જોઇને પાસે, દીન થઇને ઉભી રહી.
 એ અખળા પળ એક ના વીસરે, જાય કહો ક્યમ વીસારી;
 વીસાત્ર ચપળા કેરાં ચાલે નથી કહેવાતાં વીસારી.
 ગોકુળથી મથુરામાં આવ્યો, મેલી રાધામે પ્યારી;
 કળણારાંમ એમ કળણ કહીને, સંભારે શહુણી નારી.
 ભગવાંન મથુરાં ગયા ત્યારે રાધીકાજી રૂદન કરેછે.
 સ્યાંમ સધાર્યા ક્યાંય તમારે, મુખે મીઠો મેહ વરસે;
 આર્ચીતા આવી દરશણુદો, મારાં લોભી નયન તરસે.
 હૈયા કેરી હાંશની હાંની, ક્યમ કરી આ ગીરીધારી;
 પ્રોત્સાંન પંથે પડતા પેલાં, શે ના નાંખી મુને મારી.
 કાળજડાની કોર હરીવર, જે મોરલીને મુખ ધરતો;
 તે સુખનો સુરજ આથમીયો, આજ હશે તે ક્યાં ફરતો.
 શું વેળા વીધીયે વણસાવી, એકલડી હું આજ થઈ;
 નીશ દીન રસાયા સંગે રે'તી, તે વેળા મારી ક્યાં ગઈ.
 રડ લાગી રડીયાળી સુરતે, મોહને માર મન મોહું;
 ત્રવ ભરી નીરખું વાલાતે; તે સુખ કોણે ક્યય ખોયું

દેહ દમન કરેવા આ કોણે, ખુરો સમય તે ક્યમ આપ્યો;
 શોકમય ભય ભીતર હુંધું; ન જાય કુંપનો દીન માપ્યો.
 સ્યામ વીના સંસારમાં સુના, મૃગ વૃંદેથી મૃગી અજગી;
 કળણારામના સ્યામ તમારી, છાયા હું દેહે વળગી.

ગરબી ૧ લી કંચુ ઉવાચ.

ગીરધારીરે વાત કહું તે વિચારોરે એ રાગ.

સુંણ વાંમારે જીવન તું છે માર, તારું ચંદ્રવદન મુને પ્યાર;
 સ્નેહ સીંધુરે ભરું કટાક્ષ જે તાર, તેને કેહ પેર હુંય વીસાર.

જુલ.— ક્ષણ વીયોગ થાય જે તારોરે,
 લાગે વીત્યાં વર્ષ હજારોરે, નથી અન્ય ઈર્ષાનો આરોરે;
 ઉર વસાયુંરે રૂપ રસીક તુજ ન્યાર, તારું ચંતેને કેઈં ૧
 સુતાં સેજેરે જામીનીના જંપાય, મુને રેણુ વેરણુ સમજાય;
 નથી ગંભીરે પલ એકના સોવાય, દીન કોટી કલપ જ્યમ જાય.

જુલ.— માટે અજગી થાશેન ક્યારેરે.

મારી પ્રાણ પ્રીયા આ વારેરે, મુને માયા લાગી અપારેરે;
 ક્યમ કરવુંરે કેઈં પેરથી મન વાર, તારું ચંતેને કેઈં ૨
 જોઈ તુજનેરે મુજ હૈકુ હરખાય, થાય સીતળ મારી કાય;
 પણ દ્રષ્ટેરે જોતુના દરેસાય, મારો પ્રાણ ઘણો અકળાય.

તે તારે કાળે હું પ્યારીરે, મુજથી તું થાથ ન ન્યારીરે;
 નથી તુજ સમી કોઈં નારીરે, મૃગ નયનીરે ઉપમા સેના ધાર.

તારું ચંતેને કેઈં ૩

મંદ હાસ્યેરે માહાજન મેલે ધીર, લાગે તરલ નયનનો તીર;
 તોહુંથીરે ન થાય હૈયું ધીર, જ્યમ મીન વીયોગી નર.
 હું તારો ને તુ માહારીરે, ઘણી પ્રાણ પ્રીયા સુખ કારીરે;

કહે કબીરારામ મોરારીરે, મુને વાહાલીરે હમેશ વદને કિયાર.
તારચંતેને કેઈ ૦ ૪

દ્વિતીયી કુહો.

લીમડીએ સોભા ભલી, મહીપતી મંદીર સાર;
ચોરે મનસુખો કર્યો, દરસો કુખ હરનાર.
કુરુણ કૃપાનિધી કર કૃપા, સ્નાન તિર્થ કૃણ આપ;
રાંક જન હું આપનો, મહા પાતિકને કાપ.
જોખમ લાગે જીવને, રામ રટે નહી જોહ;
ભવ બંધન ભવનાં ટળે ઈશ્વર મુખરે તેહ;

